

El Call Major de Palma de Mallorca. Un recorregut pel barri jueu medieval

BARTOMEU BESTARD CLADERA

*Cronista de la Ciutat de Palma
Centre Maimó ben Faraig d'Interpretació
dels Calls Jueus de Palma*

Resum

Presentem el recorregut pel barri jueu medieval de la ciutat de Palma, conegut com el Call. Es diferenciava el Call Major i el Call Menor o Callet. Aquest recorregut forma part de Caminos de Sefarad - Red de Juderías de España.

Paraules clau: Call de Palma, Calls, juderies, Caminos de Sefarad, Red de Juderías de España, Mallorca.

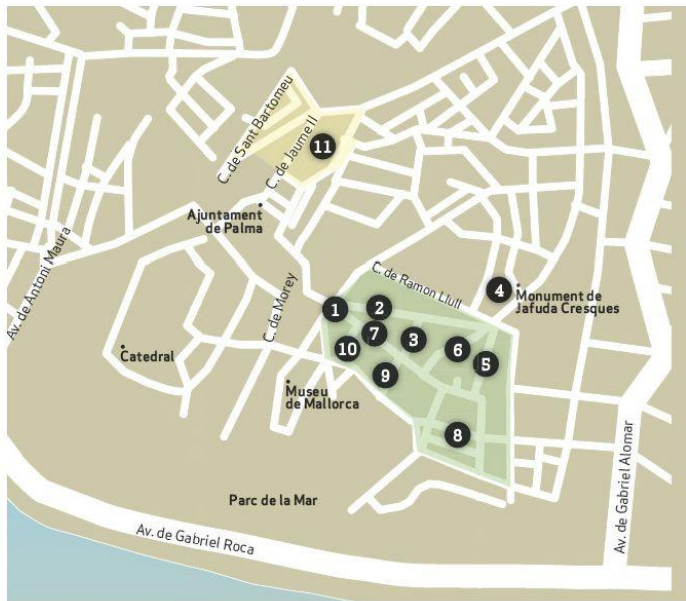
Abstract

We present the medieval Jewish quarter in Palma, known as *Call*. Differing the *Call Major* and the *Call Minor* or *Callet*. The tour is part of the Caminos de Sefarad - Red de Juderías de España (Roads of Sefarad - Network of Jewish Quarters in Spain).

Keywords: Call de Palma, Majorca, Jewish Quarters, Caminos de Sefarad, Network of Jewish Quarters in Spain

1. El Call Major

Amb aquest terme, Call, es denominava la jueria medieval de Palma. Va ser a partir del 1300 quan la comunitat hebrea es va desplaçar al Call Major. Abans havien habitat en dos altres barris: el de l'antiga ciutat romana —el Call de l'Almudaina— i el Callet. El Call Major ocupa el quadrant nord-est de la ciutat medieval i els hebreus tenien l'obligació de pernoctar-hi i viure-hi, però no de treballar-hi. De fet, molts de jueus tenien la seves botigues o negocis fora de la jueria. A principis del segle XIV, el Call estava protegit per un mur. S'hi accedia a través de quatre portes repartides al llarg d'un perímetre. El barri es configurava en sis grans illetes comunicades a partir de dos eixos principals: el carrer del Sol i la unió dels actuals carrers de Montis-sion i del Seminari Vell. En aquestes disposicions d'illetes, els habitatges es solien articular a partir d'un hort o pati central. D'aquesta manera s'augmentava la protecció i intimitat dels seus habitants. A aquest entramat urbà cal afegir una sèrie de carrerons —alguns sense sortida—, que permetien una connexió més íntima entre els diferents horts i patis interiors,

i que es podien considerar sortides posteriors dels habitatges. Na Dragona i Can Conrado són dos exemples d'aquests carrerons que han sobreviscut fins als nostres dies.

Amb el pas dels anys, ja a la segona meitat del segle XIV, l'augment de la població jueva va provocar la necessitat de comprar habitatges més enllà dels murs del Call. D'aquesta manera es varen anar ocupant els carrers circumdants —els del Temple, Can Salom, Torre de l'Amor, etc.—. El fet de viure a l'exterior dels murs que protegien el Call va afeblir la jueria i, en certa manera, va facilitar-ne l'assalt per la turbamulta el 1391. En aquests

moments es van donar les primeres conversions forçoses. Malgrat que la comunitat jueva va desaparèixer oficialment al 1434, moment en què se va obligar definitivament a convertir-se al cristianisme, el judaisme no va desaparèixer de Mallorca, gràcies als que varen preservar. Els seus antecedents varen ser coneguts com xuetes, i van ser perseguits —fins i tot en ocasions sentenciats a mort— per la Inquisició i varen sofrir l'exclusió social ben entrat el segle XX. Actualment existeixen diverses associacions que treballen per a mantenir el llegat i la memòria de la història jueva de l'illa. Alguns han tornat a la religió dels seus avantpassats.

2. Porta Major del Call

Aquí es trobava la porta principal del barri jueu, concretament a la confluència dels carrers de Monti-sion i del Sol. Aquest accés comunicava la jueria amb el centre de la ciutat. Immediatament després d'aquesta porta, a la dreta del carrer de Monti-sion, es trobava la carnisseria del Call. Allà vivia Isaac Nafussí (1304), delegat de l'Aljama per a matar el bestiar (*rabinar*) segons el ritu jueu perquè la carn fos apta (*caixer*) per al consum de la comunitat jueva.

3. Carrer del Sol

Va ser conegut com el carrer dels Jueus. En aquest carrer es conserven destacades cases medievals de jueus. L'actual Escola de Turisme, amb els seus artístics enteixinats, és un dels millors exemples existents. El nombre i les dimensions d'aquests vells casals medievals ens indiquen que en aquest carrer hi degueren viure les famílies més riques.

4. Carrer de la Griança

Podria tractar-se de l'antic carrer de les Tavernes, que apareix en els documents antics. Es té documentat (1339-1350) el taverner jueu de nom Atlel, que venia «*vin juevesh*», és a dir, vi caixer. Aquesta estreta via comunica els dos carrers més importants del Call: el del Sol i el de Monti-sion. En aquest carreró també es conserven cases medievals, en una de les quals es varen trobar pintures murals amb inscripcions hebraïques.

5. Porta de l'Abeurador del Temple

A la confluència dels carrers del Sol, de la Pelleteria i dels Botons es trobava la porta est del Call, coneguda com de l'Abeurador del Temple, ja que s'obria al costat de l'abeurador situat enfront de la fortalesa dels cavallers templers. Avui, en aquest lloc, s'erigeix una estàtua del jueu i fill il·lustre de Mallorca Jafudà Cresques, prestigiós dibuixant de cartes nàutiques, el qual vivia molt a prop d'aquest lloc.

6. Carrer dels Botons

Aquest carrer delimitava la part est del call original, abans d'expandir-se més enllà dels seus murs. S'hi conserva una casa medieval d'aquella època. Desemboca aquesta via en la intersecció del carrer del Seminari Vell, la plaça de Sant Jeroni i el carrer d'en Calders. Aquest darrer,

segurament, pren el nom d'una família jueva mallorquina. Isaac i Abraham de Calders, documentats a la jueveria en la segona meitat del segle XIV.

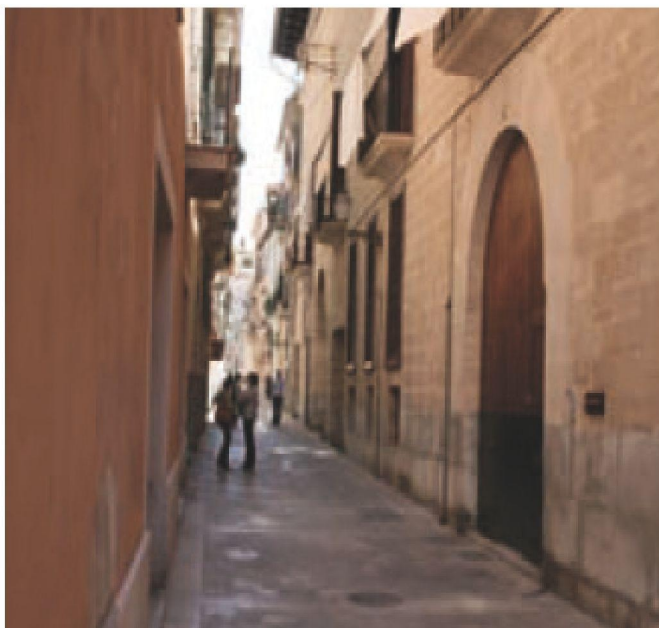
7. Carrer de la Pelleteria

Va ser conegut com el carrer de la Sinagoga Nova, ja que hi va haver la darrera sinagoga del Call. Aquesta es va obtenir gràcies a la donació testamentària que va fer Aaron Mani el 1370. Va sofrir grans destrosses en l'assalt de 1391 i va ser reconstruïda al cap de poc temps per jueus vinguts de Portugal. La seva ubicació la localitzem a l'actual forn de Can Miquel. A la sinagoga també s'hi podia accedir pel carreró de Can Conrado —carreró qui no passa— que comunica amb el carrer del Sol. Actualment el carrer de la Pelleteria està mutilat, ja que en època medieval aquesta via arribava fins l'actual carrer de la Posada de Montserrat. A la fi del segle XVI va ser ocupada pel col·legi de Montsió i en el seu lloc es va obrir, paral·lelament, un nou vial: el carrer de les Escoles.

8. Carrer de Montsió

Mentre la sinagoga (la primera a construir-se) va estar al solar de l'actual església de Montsió, aquesta via va ser coneguda com el carrer Major del Call, aquesta va ser la sinagoga més gran i sumptuosa de la jueveria. Jaume III la va considerar

«curiosam et valde formosam». Aquest carrer travessa el barri d'est a oest i tenia en els seus extrems la porta de les Torres Llavaneres i la porta Major. La primera degué estar situada a la intersecció dels carrers dels Botons, d'en Calders i del Seminari Vell.

9. Carrer de la Posada de Montserrat

Al principi, aquest carrer va estar fora del Call. Hi havia la porta de Calatrava, per la qual s'accedia a la jueria. Després de l'eixample del barri jueu més enllà dels seus murs, ja a la segona meitat del segle XIV, aquest carrer va quedar integrat en el Call. De fet, es va construir la Sinagoga Major després d'haver-se clausurat la primera, la del solar de Montí-sion, el 1313. Amb el temps, aquest carrer va ser conegut com de la Sinagoga Vella, en la contraposició a la nova, que es va construir en el carrer de la Pelleteria.

10. Carrer del Vent

Aquest carrer flanqueja un dels laterals de l'església de Montí-sion, solar en el qual hi va haver la primera sinagoga. Per aquest motiu va ser conegut com el carreró de la Sinagoga. Entre les pedres més antigues d'aquest carrer es poden distingir restes de l'antic temple hebreu.

11. Carrer de Can Dusai

Ja rebia aquest nom a la fi del segle XIV. Pren el nom de la família Dusai, alguns dels membres de la qual estan documentats en el Call el 1350. En aquest carrer va viure el jueu Meir Dusai i els seus descendents converses varen mantenir la casa fins al segle XVII amb la finalitat de connectar dos importants carrers del barri jueu: el de Monti-sion i el de Sant Alfonso (antic born de Santa Clara).

12. El Call de l'Almudaina i el Callet

Poca cosa es coneix de la comunitat jueva que vivia a Madina Mayurqa. Sembla ser que, el 1229, varen ajudar Jaume I a conquerir l'illa als musulmans. El rei els va concedir diversos privilegis i propietats. La comunitat es va instal·lar en dues zones, properes l'una de l'altra. La primera fou el barri de l'Almudaina, l'antiga Palma romana. El 1231, Jaume I els va autoritzar a construir una sinagoga, que es trobava a l'actual carrer del Palau Reial, al solar que avui ocupa el Parlament de les Illes Balears. Sembla que la comunitat vivia repartida en diferents carrers del barri.

El mateix succeïa amb el Callet o Call Menor. Aquest barri es situava a la porció de Nuno Sanç. Aquesta juevia es configurava a partir dels carrers de Sant Bartomeu —conegut també com dels Jueus—, Jaume II —abans conegut com del Segell— i de la Brosseria. Al Callet també hi havia una sinagoga, documentada el 1231, situada a l'actual carreró de la Reixa i que tenia també una altra entrada pel carrer de Santa Bàrbara.

Malgrat que la comunitat jueva, a principis del segle XIV, es va traslladar al Call Major, els jueus no varen deixar de tenir locals i negocis al Callet. Això explica que, després de la definitiva conversió forçosa de 1435, els xuetes s'instal·lessin de nou al Callet o Call Menor.

